

for kraftig menstruation drikkes saften eller bladene blandes i maden (50a, 67b), syre-vand drikkes mod pestbylder (83a), saften eller destilleret vand af planten anvendes som omslag på helvedsild (herpes zoster?) (83b), knuses med bomolie til koldende salve på »allehånde hede« (84a), frøene spises for »edder og ormebid« (85a), mod pest drikkes saften af agermynte eller stødt tormentil-rod blandet med destilleret vand af syre eller sidstnævnte blandet med teriak (86a).

Simon Paulli 1648, 154, 265, 353: lægfolk bader skab, fnat og kløe på hænder og fødder med afkog af nylig opgravede og tørrede skræpperødder; skab, der ligner spedalskhed, kan gnides med rodsafsten kogt i nøddeolie og terpentin tilsat vinsten; bindes frøene på ufrugtbar kvindes venstre arm, bliver hun lettere gravid. – Af alm. syre tilberedes på apoteker midler, som dulmer koldfeber (malaria-)patienters betændelse, usunde blod m.m. og modvirker den forrådnelse sygdommen medfører; det samme gælder de knuste blade lagt på håndleddets pulsåre. En sirup af syre indtages mod koldfeber; spises til steg mod koldfeber og smertefuld vandladning. – Kål eller suppe af engelsk spinat kan gives patient med ledsmærter eller podagra; om foråret værdsættes planten højt som middel mod forstoppelse og »bliver gerne brugt, når man om vinteren før ikke ret vel har haft åbent liv«. Frø af syre blandet med bomolie gnides på panden for hovedpine (1807; 4) eller bladene bindes på hovedet (Odsherred; 5).

Te af skræpperødder, saften af syre drikkes, syre blandet med kokleare (s. 261) i havresuppen spises for skørbug (6), saften medtages på lange rejser (7).

Plaster af skræpperod kogt i vin bruges for ophørt vandladning (1632; 8), te af *rødbynke* for nyresygdomme (NVSJælland; 9), dekokt af skræppens rødder mod galidelidser (10). Syres frø uddriver indvoldsorm, dens saft eller frø modvirker blodgang = dysenteri (4). Syre vækker appetit, stiller feber, frøene er hjertestyrkende (11). Mod blodstyrting skal patienten have en pandekage med indbagte *rødskræppefrø* (12). Hakkede skræpperødder sat på vin drikkes for blegsot (Horns herred, Vendsyssel; 13).

Mod maveonder, »svag mave«, tarmlidser, diarré, for at holde fordøjelsen i orden drikker man en te af syres eller skræppens frugter (14), et mælkedekokt af frøene (13), et brændevinsudtræk af skræppefrø og bukkeblade (Lolland; 15), spiser man en grød kogt af frugterne, der evt. er samlet fra korntærskningen (Mors, Himmerland; 16), bager dem ind i en pandekage

(MSjælland, Agersø; 17) eller drikker et udtræk af gule skræpperødder (18).

For gigt tages hver morgen et brændevinsudtræk af *rødskræppens* rødder eller blade (SSlesvig, Jylland; 19) og bladene bruges som omslag (VSjælland; 20); blade og frø kan trække leddegigt o.a. under ud af kroppen (Odsherred, NFriesland; 21).

Syre stegt i gløder og smurt med smør lægges ved smertende tand (o. 1550; 22) eller i tanden et stykke frisk skræpperod (23).

Knuste skræppeblade bliver lagt på bylder o.a. betændelse (24) og trækker betændelsen ud af opsvulmede ben (MSjælland; 25), friske skræppeeller syreblade på åbne bensår og andre ondartede sår (26); syrens blade skal virke blodstillende (Himmerland; 27). Klog mand i Jylland smurte ansigtssår med fløde, der blev hældt på og løb ned ad skræppeblade (28). Gule skræpperødder koges i fløde til vask af og omslag på opsvulmede lemmer (1785; 29).

Syres saft blandes med husløgets i eddike til omslag på St. Antoniusild (hudsygdom) (1600-t; 30). Skræppens rod lærer hudlidelser (31), en homøopat anbefaler at lægge skræppeblade på hudtuberkulose (32); når man en varm sommerdag bliver hudløs i skridtet, anbringes et frisk skræppeblad mellem benene (VJylland o. 1875; 33).

Udslæt på hænderne bades med *rødskræppens* rødder kogt i bøgeaskelud (1736; Fyn; 34). En salve på udsæt og sår får man af revne skræpperødder og fløde, som to døgn har stået nedgravet i potte (Kliplev o. 1850, Vejleegnen 1917; 35). Bladene bruges som omslag på eksem (13). Ringorm smøres med skræpperod, hvidløg og salt (36) eller pålægges knuste rødder blandet med eddike, salt og stødt ingefær (37). Roden af butbladet skræppe er o. 1800 et kendt husråd mod fnat (38); stedet gnides med skræpperodens saft (Falster; 39), revne rødder overhældt med fløde (Vendsyssel; 40) eller roden blandet med salt og eddike (41). Den knuste rod af *rødskræppe* og nyserod lægges på fnat eller skurv (8). – Knust syre lagt på rindende øjne fordriver »hede og svulst« (4,8); plantens saft hældes i ørerne mod smærter og svulster (4). Mod »orm i håret« vaskes det med afkog af skræpperødder (41), for håraffald bades hovedbunden med dekokt på rødderne (Langeland; 42).

»Det var et ønske, at man i Danmark ville lægge sig mere efter denne for menneskets sundhed så nyttige planter« (skræppe) (1837; 11).

Farmakopeen 1772 har rod og frugter af skræppe, rod, blade og frugter af alm. syre. Rødknæ (urten) føres på nogle apoteker.

På Færøerne har syre været mest brugt mod skørbug – man spiste de friske blade eller kogte dem til en grød (43), men den tjente også som lægedom for en række andre sygdomme (44):

Syre spises mod den udmatelse, som folk pådrager sig, når de har opholdt sig meget længe eller arbejdet meget hårdt på fjeldet uden tilstrækkelig føde. Man må ikke spise roden af skræppe-slægten, så får man gulsot; omvendt mener andre, at udtræk af roden er et middel mod sygdommen. På hævelser lægger man pose med blade varmet i hett vand, ligeså på brand-sår, hundebid, bylder, mod lymfangitis; 1800 oplyses, at blade af butbladet skræppe renser og læger sår. Skræppe og Syre giver kølende omslag på koldbrand og rosen; blade og stilke af syre lægges på sår, der skyldes kvan (se bd. 3), efter nogle dage fremkommer gerne små røde vabler, og så er sygdommen drevet ud. Har man brændt sig på nælde, får man skræppeblade lagt på – børnene siger: Nælden bed mig · stræt stak mig · jeg skal fortælle det til skræppebladet.

I magisk råd for hovedpine skal et blad af gul skræppe (bastarden, jf. s. 124) lægges på hovedet, en trylleformel siges tre gange, der spyttet tre gange på bladet, som gnides mod næsen og derefter anbringes i et markskel, hvor patienten ikke kommer (45).

Tørrede pulveriserede frø af syre bliver med mælk indgivet køer mod kvaegpest (Farum; 46), for trommesyge og nældefeber får koen mennekreakscrementer indsvøbt i et skræppeblad (47). Man samler, især i Jylland, skræppens og syrens modne frugter, der gives i foderet til køer og kalve med diarré, i en flaske med vand, i mælken, kogt som grød, bagt i pandekage af boghvedemel eller givet som afkog i vand eller øllebrød (48), midlet blev brugt endnu 1928 (49); et dekokt af skræpperod anvendes mod kvægets diarré og til vask mod skab (50). – Hakkede blade af syre og katost lægges på oksens ondartede klovesyge (51). – Vil koen ikke blive tyegal, giver man den kogte skræppeblade (VJylland; 52). Skræppen har to slags rødder – den ene tørret og kogt får de køer, der ikke blev brunstige, den anden, når de ikke ville tage mod tyren (Vejleegnen; 53). Efter kælvningen skal koen drikke sin egen råmælk med en skræppe i, så slipper den hurtigt efterbyrden (Randers-egnen; 54).

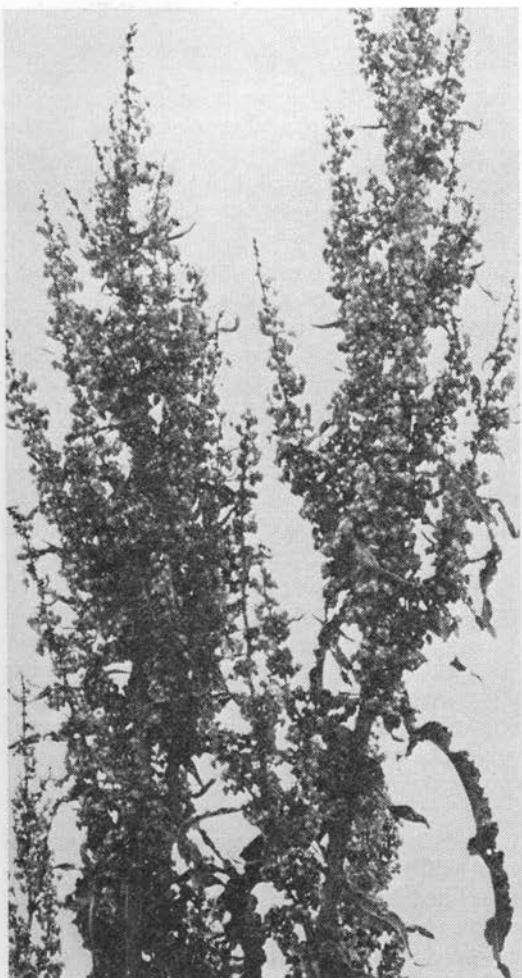
Skræpperod indgår i blodrensende latværg til heste (1786; 55), den lægges på hestens sår og bylder, fnat bades med et urinafkog af gule skræpperødder (55), frøene kogt i øllebrød eller vand er givet for diarré (56), syres blade mod dens forfangenhed (57).

Skræpperødder indgives svin mod indvoldsorm (58), et mælkedekokt af roden mod forstoppelse (59); har pattegrise diarré, får soen skræpperod i foderet (Lemvigegen o. 1875; 60).

LITTERATUR: (1) 343 54,78,125; (2) 15 77; (3) 348b 49; (4) 217 5,7f,18,20; (5) 253 1921,186; (6) 696 1761,359f; 925 1795,223; 739 2,517; 1008 4, 1916,531; 718 1837,22f; (7) 398 1821,406; (8) 4880 127,164,214; (9) 684 203; (10) 696 367f jf. 718 1837, 22f; (11) 718 22f; (12) 488i 4,586; 865 198; (13) 161 1906/23:91,1259; (14) 251 1939,105,108; 488j 4,462; 634 10905 (NFyn), 12680 (NLangel.), 19188 (Himmerl.); 689 2,491f; 305 186; (15) 546 23,1935,124; (16) 634 12144,19188; (17) 161 1006/23:920; 292 257; (18) 1008 4,1916,531; (19) 488i 4,591; 228c 70; 161 1906/23:2661; 877 1,1933,155; (20) 624 243; (21) 161 1912/2:196,1906/23:3161; (22) 665 135; (23) 488o 94; 488 6,1883,282; (24) 944b 202; 161 1906/23:1153; 107 1963; (25) 161 1906/23:443; (26) 187 20; 634 13933 (SVJyll.); 328f 2,55; 488o 198f; (27) 634 19701; (28) 328f 2,238; (29) 488 6,371; (30) 1004 1632,92; (31) 398 1806,351,353; (32) 107 1949; (33) 634 12056; (34) 488o 131; 278 2,1929,87; (35) 161 1906/23:3222; 488j 4,447; (36) 488o 171f; 217 1807,31; 488i 6,1,75; (37) 488 9,1888,382 (1700-t); 488o 172; 1008 4,1916,523; (38) 739 2,1800,512; (39) 865 195; (40) 228g 48419; (41) 328f 1,411,200; (42) 161 1906/23:1153; (43) 518 1800,191; 752 104; (44) 518 190; 752 12,62,78,89,91f,96,98,101,111,127; (45) 679 2,38; 328f 2,113; (46) 997 15/1 1952; (47) 488i 6,2,477; 83 198; (48) 249 4,1909–11,276 (Farum 1746); 999 1802,71; 830 12,1889,26; 83 72,168; 634 13473/12 (Slesv.), 15446 (Sønderj.), 18537 (Himmerl.), 12144 (Mors), 17134 (Øland), 13620 (Vends.); (49) 239 1928,53; (50) 83 187; (51) 739 2,1800,502; 83 168; (52) 572 39,400; (53) 488j 4,462; (54) 243 1,1955–59,222; (55) 83 116,125; (56) 83 72,168; (57) 83 110; (58) 83 301; (59) 512 33,1900,317; (60) 634 12206.

ANDEN ANVENDELSE, OVERTRO, BØRNELEG

Friske skræppeblade bliver lagt over knapostmassen (Malt sogn, SJylland o. 1880; 1). Bønderkoner svøber smør ind i de store blade (1761; 2). Når man går til havnen efter sild, lægges i kurven først et par store skræppeblade til indpakningen (Bornholm; 3).

Kruset skræppe. (es).

Roden af kruset skræppe farver rødt, rødder af bastarden med butbladet skræppe gult i alunvand (4); bladene bruges i Jylland til at farve uldtøj og linned mørkegult (5) og grønt (6); roden af alm. syre farver smukt rødt (7), med blåtræ sort (8), rødknæ gult (9).

Skræppeblade lægges på logulvet under indhøstet korn mod rotter og mus (Lolland; 10), sml. kalmus bd. 1.

Nogle biavlere gnider kuben indvendig med skræppeblade så går en sværلم lettere i den (11). Man lægger skræppeblade om tobak for at holde den tilpas fugtig; disse og syre-blade tørres og ryges som tobak (12), i Himmerland under første verdenskrig blandes de i skråtobak for at drøje den (1).

Med skræppeblades karstrenge binder man humlen til stænglerne (13), sml. s. 110.

Af alm. syre kan udvindes syresalt (14) og dens saft anvendes til pletrensning af hvidt høj (15). Mange rødknæ er tegn på kalkfattig undergrund.

På Færøerne er roden af flere skræpper, bl.a. butbladet, blevet anvendt til garvning, alt efter arten får skinet en bleggul, rødgul eller højrød farve (16), sml. tormentil bd. 3.

St. Hans aften kan man med skræppefrø i skoene og ved en korsvej se heksene ride til Bloksbjerg (Lolland; 17), sml. bregne bd. 1. Skræpper og bynker bliver sat over alle åbninger til huset for at hindre heksene i at slippe derind (Thy; 18).

Børn »malker kør« ved at stryge skræppens modne top gennem en sammenknugt hånd, så frøene falder ned i legetøjsspanden (NSjælland, Fyn; 19), sml. navnene s. 124f. Af bladstilkene laver pigebørn »rabarbergrød« (Hanherred; 20). Syre er »hestenes« foder, når der leges hest og vogn (Øland o. 1890; 21).

LITTERATUR: (1) 634 12857,19701; (2) 696 359f; (3) 449 1947,27; (4) 977 1767,162; 576 4,1799,396; 999 1802,71; 228b 105; 488i 3,97; (5) 728c 4,1768, 262 (Djursl.); (6) 634 12181 (Brovst), 12077 (VJyll.), 12181 (Thy); (7) 576 4,1799,411; (8) 946 16; (9) 258 1943,151; (10) 57b 2,1806,715; (11) 317 51f; (12) 398 1806,350f og 1821,402; (13) 576 2,1798,383; (14) 739 2,1800,779; (15) 86 7,1862,180; (16) 873 284f (o. 1780); 518 1800,190; (17) 783b; (18) 228f 3,329; (19) 634 12006,14741,14794 (Drejø); (20) 634 16867; (21) 634 17134.

Skrædden ... står ræverød med frø over det hele og leder tanken hen på ekstremt rødhåede og fregnede kvinder *Johannes V. Jensen*. (433x 46.).

Pileurt, *Polygonum*

er repræsenteret med 20 arter i vor vilde flora. *Pileurt* 1546ff fordi bladene ligner piletræets; *skedeknæ* 1793ff konstrueret navn; lige over for hvert af stængernes knæ sidder en hindeagtig »skede« dannet af de sammenvoksede akselblade; frøene kaldes *gnidesten* VJylland, ligner de runde flade sten eller glasskiver, hvormed kaffebønner, røgtobak til snus, m.m. blev knust; *glinderfrø* MJylland, af glinsende, jf. *glarkorn* Sønderjylland (1).